

Ezt az Északi Falat nemcsak azért érdemes megmászni, mert itt áll. Akármeggig is kaszkozunk fel rajta, szellemiekben gazdagabban, megerősödve jövünk le róla.

O. P.

Carl Sagan

KOROK ÉS DÉMONOK

Typotex Kiadó, 2000

Carl Sagan könyve segítséget kínál a józan gondolkodás és a tisztánlátás képességének megőrzéséhez. Ilyen segítségre ma egyre többeknek mind nagyobb szükségük van – és a helyzetet még tovább élezi, hogy döbbenetesen sokan vannak, akik ezt még csak fel sem ismerik.

A mű hosszú évszázadokat fog át, de minden szavával rólunk is szól. A szellemi sötétség területein kalauzol, babonák, tévhitek, tömeghisztériák jellemző példáinak sorát vonultatja fel, hogy meggyőzően bemutassa, mennyire nélkülözhetetlen az értelmes ember számára az óvatos gondolkodás, a gondos és körültekintő mérlegelés, és hová juttathat annak hiánya. Létfonosságú tudás mindannyiunknak. Szép új világunk egyik alapvető vonása a gondolkodás válsága. Meghatározó jegye, hogy fuldoklunk a reánk zúduló információáradatban. Különösen nagy és igen káros hatása van ennek az eszmevilágunkra és arra a képességünkre, hogy eligazodjunk a bennünket körül vevő világban. Ez igen komoly veszély, hiszen nem is csak szellemi téren, de még hétköznapi döntéseinkben is az autonómiánkat rombolja minden, ami a tisztánlátási képességünket rontja vagy hamis értékeket táplál belénk.

A helyzet pedig tovább romlik. A munkájuk természetéből adódik, de ettől még nem épületesebb, hogy az írott és az elektronikus sajtó igen jelentős része hajlandó csaknem bármilyen hírt, állírt, ellenőrizetlen információt reánk zúdítani, csak hogy magára vonhassa figyelmünket. Ismeret- és eszmevilágunkra talán még ennél is kártékonyabb lehet, hogy az információtechnológiák rohamos fejlődésével mind többen jutnak mind nagyobb lehetőséghez, abban, hogy a legszélesebb körben terjesszenek nekik kedves vagy fontos nézeteket, információkat. E technológiák rohamos bővülése mind több akadályt elsöpör a szellemi környezetszennyezés útjából.

Akár még tudomásul is vehetjük, különösebb zúgolódás nélkül, hogy ma ugyanúgy adnak el nekünk politikai álláspontokat, szavazatainkat befolyásoló-meghatározó nézeteket, gondolatokat, ahogyan mosóporokat, higiéniai cikkeket vagy éppen autót. De ugyanígy, akár még gátlástalanabban ágyaznak be a tudatunkba, sőt az öntudatlan reflexeinkbe szemléleteket, nézeteket, hiteket. A politikában legalább a versengő felektől megkaphatjuk a megfelelő ellendózist, vagy akár már maga a csömör is többé-kevésbé immunissá tesz. Értékválságban szenvedő világunk azonban hajlamossá tesz arra, hogy sok mindent elfogadjunk, mert reményt kínál problémáink megoldására, vagy egyszerűen mert mindinkább hiányoznak – vagy éppen az információözönben elhomályosodnak – az irányfények, amelyek segítenének eligazodni. Ki ne akarna hinni a csodás gyógyítóknak, ha más-honnan már nem remél segítséget.

Bárki próbál nézeteket, információkat eladni nekünk, első kérdésünk az kell legyen, ki ő és miért higgyünk neki. Carl Sagan csillagász. Tanított a kiemelkedően jónevű Berkeley, Stanford és Harvard egyetemeken, és a Smithsonian Intézetben. Számos világhírű tudóshoz hasonlóan komoly szerepet vállalt a tudományok és a reájuk támaszkodó racionális gondolkodás széles körű megismertetésében. Mindenki csak maga döntheti el, hisz-e neki, az azonban bizonyos, hogy szavaira érdemes odafigyelni.

Sagan mondja e művében: „A tudomány több mint ismeretek tárháza: jellegzetes gondolkodási mód is. Aggódva figyelem gyermekeim és unokáim Amerikáját... a közérdek képviselői már nem is értik, miről van egyáltalán szó. Az emberek lassan képtelenek maguk meghatározni a feladataikat, és a vezetőikkel sem képesek azokat értelmesen megtárgyalni. Magukhoz szorítják az „életkristályukat”, pszichológusokkal konzultálnak, horoszkópot készítenek. A kritikai képességek hanyatlása következtében képtelenek megkülönböztetni azt, ami jónak látszik attól, ami igaz.”

Szinte észrevétlenül foglalja vissza régen elveszített hídfőállításait a babona és a sötétség. Amerika elbutulását világosan jelzi a tartalmi elemek fokozatos háttérbe szorulása az abnormális befolyással rendelkező médiákban, ... a szétszabdaltság, az áltudományok és babonák megtevésztő tálalása, de különösen a hiszékeny tudatlanság felmagasztalása.” Vajon ép ésszel ki merne bízni abban, hogy mindez csak Amerikáról szól? És

ismét Sagan: „Napjaink globális civilizációja úgy van megszervezve, hogy minden lényeges eleme alapjaiban függ a tudománytól és a technikától, amelyeket azonban a dolgok mai állása szerint szinte senki sem ért. Ez a helyzet felér egy beprogramozott katasztrófával, amelyet ugyan ideig-óráig elodázhatunk, de a tudatlanság és a hatalom vészjósló keveréke előbb-utóbb helerobban a képünkbe.” És: „Az amerikai felnőttek több mint egyharmada állítja, hogy volt már kapcsolata halottakkal... Az amerikaiak egynegyede hisz a reinkarnációban.” Pontos adatok? Nem tudhatjuk, de ha csak részben is igazak, az is sokat elmond.

Sagan idézi: „Az emberi megértés nem tiszta megvilágosodás, az akarat és az érzelem is befolyásolja... az ember a legjobban azt szeretné igazságnak látni, amiben hisz. Elhessegeti magától azt, ami nehéz, mert a vizsgálódáshoz nincs türelme... a szokatlan eredetiséget a közfelfogás előtti meghunyászkodásból. Röviden szólva megszámlálhatatlanul sok, gyakran észrevehetetlen módja van annak, ahogy az érzelmek színezik és alakítják a megértést.” Nem, nem mai reklámpszichológiai szakkönyv, hanem a négyyszáz éve élt nagy gondolkodó, Francis Bacon szavai.

A közélet egyik legkiválóbb „technikusától”, Cicerótól: „A történetírás első törvénye az, hogy sohase állíts olyat, ami nem igaz; a második, hogy ne titkold az igazat; a harmadik, hogy a részrehajlásnak és az előítéletnek még a gyanúját is kerüld.” Van-e a kommunikációnak olyan területe, ahol nem ennek kellene normaként érvényesülni, és hány olyan van, ahol legalább nagyjában-egészében érvényesül?

Néhány jellemző fejezetcím: A tudomány és a remény, Titkosság és dezinformáció. Az igaz és a hamis víziók különbségéről, Terápia. A szemfényvesztés leleplezésének módjairól, Ellentudomány. Kétely és rácsodálkozás, Tudomány és boszorkányság, és az „Aki szereti a hazáját, az kérdez” c. fejezet figyelemreméltó mottója: „Az államnak nem feladata, hogy az állampolgárokat megóvja a tévedésektől; éppen ellenkezőleg, az állampolgárok feladata az, hogy az államot visszatartsák a hibás intézkedésektől.”

Hatalmas, rendkívül szerteágazó ismeretanyagot felvillantó, érdekes mű. Nem állítanánk, hogy mindig szívderítő, viszont nagyon tanulságos.

O. P.